

ומשלוח מנות

אמנות
המוזיקה

עיונים וביאורים במהות וגדר
מצוות משלוח מנות

אור
החסידות

תוכן ענינים

ב קיימו וקבלו היהודים

"משלוח מנות" כתיקון ל"נהגו מסעודתו"
משלוח מנות איש לרעהו היא מצווה שנתקנה בימי הפורים ולא מצויה הוגנה במיקודים אחרים. כמאמר שלפנינו תבאר תמיהה זו, שערוגה בכמה ספרים, באופן חדש, ועלה אשר יש במשלוח מנות משום תיקון לסיבת נזירת הבן.

ע"פ השמ"ת ב"ק אדמו"ר ז"ע פורים חשית (ה"שמות" חזרת לז)

ו איש לרעהו

משלוח מנות להש"ת

פנייות מצוות משלוח מנות, נכתבה מן האדם ל"רעהו" – הש"ת שעלו נאמר "רעהו רעה אבך אל תעזוב", והמשלוח הוא לימוד התורה וקיום המצוות, ובכך יבואו כמה מפרטי דיני משלוח מנות.

ע"פ לקוטי שו"ת ח"ד ע"פ 1285 ואילך

ט באגודה אחת

נגדו וטעם משלוח מנות ומתנות לאביונים
כמאמר שלפנינו יבאר החילוק בין מעמי משלוח מנות ומתנות לאביונים, אם הוא רק בשביל להרחיב אהדות או גם בשביל צרכי הסעודה, וכיפי חילוק זה בכמה מפרטי הדינים שבמצוות אלו. גם יבואר המסע למה שצרכים להתאחד עם שני אביונים דווקא, ואין די באביון אחד.

ע"פ תורת מנחם ח"ל ע"פ 146 ואילך

יב שמחת משלוח מנות

בהא דאין חשש "שונא מתנות יחיי" בקיום משלוח מנות

יצונו לתרוץ ע"פ ביאור הפרישה והסמ"ץ במסע "שנא מתנות יחיי", שהוא משום שחילה ממשו באדם משא"כ הכא ר"מנות לאו להתנת מתנו" / ידחה רשנא ברבר שהנפך נותנה לא אברין "מצוות לאו להתנת מתנו" / יתרץ בדרך חדשה ע"פ ריוק לב הרמב"ם רמעות משלוח מנות היא משום שבוהה, וע"פ יסוד חדש במסע "שנא מתנות יחיי" – שהוא מצד מישת המקבל

ע"פ תורת מנחם ח"ס"ג ע"פ 152 ואילך

יד לקיים עליהם

חשיבות זיכוי הרבים במצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהנחת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל ללמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

בפתח הגיליון

"ומשלוח מנות"

– עיונים וביאורים במהות ונדר מצוות משלוח מנות –

לקראת ימי הפורים הבעל"ט מגישים אנו לפני קהל שוחרי התורה את הקובץ "ומשלוח מנות", ביאורים ועיונים בעניין מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים, בפשט ובעיון, ברמז ובדרוש בדרך החסידות, מתוך מרחבי תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע.

ארבעה מאמרים הובאו בקובצנו, כנגד ארבע מצוות היום:

המאמר הראשון עוסק כמה שדווקא בפורים נתקנה מצוות משלוח מנות, ולא בימים טובים אחרים, ועלה שייסוד הדבר הוא תיקון לחטא שגרם לגזירת המן, שנהגו מסעודת ע"ז של אחרושו.

לאחר מכן, יובא ביאור עמוק ומתוק בדרך החסידות, הסובב סביב עניין משלוח מנות ל"רעהו" זה הקב"ה, ועל פי ביאור זה יבואר מדוע המשלוח הוא במידי דאכילה דווקא ולא בכסף וזהב, ועוד כמה פרטי דינים תמוהים שמצינו במצווה זו.

המאמר השלישי, עוסק בטעמי וגדרי מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים, ויבאר מדוע משלוח הוא לאיש אחד ומתנות דווקא לאביונים, ועוד כמה חילוקים שמצינו בין מצוות אלו.

ולבסוף, הצענו ביאור עיוני בסוגי ד"שונא מתנות יחיי", מדוע אין חשש זה קיים במשלוח מנות, ויבאר הדבר על יסוד דיוק בלשון הרמב"ם, שע"פ מגדירים באופן חדש את העניין ד"שונא מתנות יחיי" שהוא מצד בושת המקבל, ויבאר מדוע במשלוח מנות אין לחשוש לזה נלהעיר שביאור זה נדפס כבר בקובץ שי"ל בשנים שעברו לקראת ימי הפורים, והוא כאן עוה"פ לשלימות העניין.

ויה"ר אשר על ידי קיום מצוות משלוח מנות, נזכה לקבל "משלוח מנות" מאת הקב"ה לבני ישראל שנקראו "אחים ורעים" להקב"ה (תהלים קכב, ה. מדרש תילים ד), וכל הנותן בעין יפה נותן, בני חיי ומוזני רוויח, ועד למתנה העיקרית, ביאת משיח צדקנו ובניין בית המקדש בקרוב ממש.

מערכת "אור החסידות"

אדר תשפ"ו

קיימו וקבלו היהודים

”משלוח מנות” כתיקון ל”נהנו מסעודתו”

משלוח מנות איש לרעהו היא מצווה שנתקנה בימי הפורים ולא מצינו דוגמתה במועדים אחרים. במאמר שלפנינו תבואר תמיהה זו, שנידונה בכמה ספרים, באופן חדש, ויעלה איש יש במשלוח מנות משום תיקון לסיבת גזירת המן.

אחת מן המצוות שנתקנו לזכר נס ההצלה בימי אחשוורוש היא ”משלוח מנות איש לרעהו” (מג”א ט, יט), שישלחו מיני מאכל איש לרעהו.

יש לברר טעם הדבר, מפני מה ראו לתקן משלוח מנות לזכר הנס דווקא בפורים נוכח נדרשו מפרשי המגילה (מגלת סתרים ומנות הלוי שם) לברר מדוע לא מצינו כן זכר לניסים אחרים, וביארו באופנים שונים, וכאן יתבאר באופן אחר. המו”ל].

יש לבאר שטעם הדבר נעוץ הוא בסיבת גזירת המן, כפי שנתפרשה בדברי רו”ל, ומבירור הדבר יעלה כיצד תיקון סיבה זו מתבטא בתקנת משלוח מנות איש לרעהו, ובמידי דאכילה דווקא.

טעם האיסור בסעודת אחשוורוש

כי הנה בטעם מה שנתחייבו בני ישראל כלי’ רח”ל באותו הדור, מצינו בגמ’ (מגילה יב, א) שקו”ט בין רשב”י לתלמידיו: תלמידיו סברו שטעם הגזירה הוא ”מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע”, אך רשב”י הקשה שא”כ ”שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו”, ולכן ביאר באופן אחר, שהטעם הוא ”מפני שהשתחוו לצלם”, בימי נבוכדנצר.

ובפשטות נראה שטעם תלמידי רשב”י ”מפני שנהנו” כו’ נדחה מפני קושיית רשב”י, ולמסקנא יש טעם אחד, מפני שהשתחוו לצלם, אך כאשר מעיינים במקורות אחרים בדרוז”ל, כמו במדרש רבה (אסת”ר פ”ג, יח) ובתרגום למגילה (ד, א), מוצאים שם רק את הטעם ד”מפני שנהנו”, וגם מרש”י על המגילה (ד, א) משמע כן, שמביא את שני הטעמים, ללא קושי’ ודחי’ על הטעם ד”מפני שנהנו”.

ויש לבאר בזה, שבאמת שני הטעמים אמת, וצריכים הם זה לזה, ואחד משלים את חברו [ועייג”כ זרע אברהם לאסת”ר פ”ב, ה, ורי”ף על הע”י מגילה שם שהאריכו בצורך בב’ הטעמים, ולקמן יתבאר באופן אחר]:

כי הנה, במהות חטא ההנאה מסעודת אחשוורוש אי אפשר לומר שהי’ זה משום בישולי נכרים או איסור נבילה וכיוצא בזה, שכן מזה שלשון הגמ’ הוא ”נהנו מסעודתו” ולא אמרו שאכלו נבלות או בשולי נכרים, משמע שלא זה (נבילה או בשול עכו”ם) הוא טעם האיסור.

ולכן נראה לומר שהאיסור הי’ ע”פ מה שאמרו בגמרא (ע”ז ה, א) ”עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אע”פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמש שלהן עומד לפניהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחור”, וזאת, כפי שפירש רש”י, משום ש”עובד כוכבים ביום משתה בנו פלח לעבודת כוכבים על שהגיע לכך” (וכן נפסק ברמב”ם הל’ עכו”ם פ”ט הט”ו ובשו”ע יו”ד ריש סי’ קנב).

וכן הוא בסעודת אחשוורוש, שהי’ עובד ע”ז, שכאשר עושה משתה אסור להשתתף בו משום הרחקת ע”ז. ואף שהגמ’ עוסקת ב”משתה לבנו”, סעודת חתונה, וסעודת אחשוורוש לא הייתה סעודת חתונה, מכל מקום זיל בתר טעמא, משום הרחקת ע”ז, וכפי שכתב הרמב”ם (שם) ”שכל ההרחקה הזאת מפני עבודה של כוכבים הוא, שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחור ולקחת מבנותיו לבניך וזנו וגו’”, וא”כ, הוא הדין בסעודת אחשוורוש שהייתה מתוך שמחה גדולה ביותר, שיש בזה איסור משום הרחקת ע”ז.

ויש לומר יתירה מזו, שסעודת אחשוורוש הייתה חמורה עוד יותר מסתם משתה של נכרי:

סעודת הנכרי ליום משתה בנו אינה עבודה זרה ממש, אלא רק הרחקת ע”ז, כפי שכתב הרמב”ם ש”כל ההרחקה הזאת מפני עבודה של כוכבים הוא”, אבל אצל אחשוורוש הייתה זו סעודה של עבודה זרה ממש, סעודה לכבוד עבודה זרה שלו.

וראי’ לדבר יש מדברי הגמ’ (מגילה יא, ב) שסעודת אחשוורוש הייתה על דרך סעודת בלשצר, שבלשצר עשה סעודה כאשר טעה לחשוב שחלפו כבר שבעים השנים של גלות בבל ולא נגאלו, ובסעודה זו השתמש בכלי המקדש והתריס כלפי שמיא שבני ישראל לא יגאלו עוד, ושיבח לעבודה זרה שלו, וכפי שהוכיחו דניאל ”ועל מרי שמיא התרוממת . . . ולאליהי כספא ודהבא . . . שבחת” וגו’ (דניאל ה, כג).

ואמרו שם בגמ’ שאחשוורוש חישב אף הוא את שבעים השנים באופן אחר, וטען ”בלשצר חשב וטעה . . . אנא חשיבנא ולא טעינא”, ואף הוא עשה סעודה והוציא את כלי המקדש, ומשמע שסעודתו הייתה על דרך סעודת בלשצר מתוך מרידה כלפי שמיא ועבודת אלילים.

וא”כ, סעודה זו חמורה היא יותר, כי ביום חג שעושה הנכרי לכבוד ע”ז שלו איתא בגמ’ ”לא יכנס אדם לביתו של עכו”ם ביום חגו” (גיטין סב, א), והיינו שלא זו בלבד שאסור להשתתף במשתה, אלא אף להכנס לביתו אסור, ואף שלא נזכר בגמ’ איסור ההשתתפות בסעודה זו, אלא איסור הכניסה לביתו, הרי מכ”ש שגם הסעודה אסורה דיש בכלל מאתיים מנה.

ובזה גם תתורץ הקושיא על הטעם ד"נהנו מסעודתו של אותו רשע" – "איך יתכן שעל עון הנאת סעודת אחשוורוש יענשו הריגת מות ואבדון" (לשון הרי"ף על הע"י שם), כי סעודה זו הייתה סעודת ע"ז.

הצריכותא ד"מפני שהשתחוו" ו"מפני שנהנו"

אמנם, אין די בטעם זה לבד, שהלא אם כן צריכה הייתה הגזירה לחול על יהודי שושן בלבד שנהנו מן הסעודה (כפי שהקשה רשב"י לתלמידיו במגילה שם). אלא טעם זה הוא השלמה לטעם השני "מפני שהשתחוו לצלם":

דהנה, אי אפשר לומר שעונש בני ישראל בימי אחשוורוש הי' רק משום שהשתחוו לצלם נבוכדנצר, כי על חטא זה כבר עשו תשובה מיד אחרי שחטאו. וכפי המסופר בגמרא (סנהדרין צג, א), ש"בשעה שיצאו חנני' מישאל ועזריה מכבשן האש, באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל על פניהם, אמרו להם יש לכם אלוקה כזה ואתם משתחווים לצלם, מיד פתחו ואמרו לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים".

אמנם, כאשר "נהנו מסעודתו של אותו רשע", וחטאו שנית בעבודה זרה, אז נתברר ש"חזרו לסורם" או שלא הייתה תשובתם שלימה, וממילא שוב יש להענישם על מה שהשתחוו לצלם.

ואף שבסעודת אחשוורוש חטאו רק יהודי שושן, מכל מקום, מכיון שכל ישראל השתחוו לצלם, הנה כאשר מקצתן חטאו עוד הפעם בע"ז כשנהנו מסעודת אחשוורוש, הרי גילו מקצתם על כולם שאין תשובתם שלמה או שחזרו לסורם רח"ל.

ואף שרק יהודי שושן חטאו בפועל, ואצל השאר זה שחזרו לסורם הי' רק במחשבתם הרעה, ואם כן מדוע נגזרה הגזירה גם על שאר בני ישראל שבעולם כולו – הרי בחטא עבודה זרה נענשים גם על מחשבה (קידושין לט, ב).

ואם כן נמצא ששני הטעמים אמת: אכן נענשו בני ישראל על שהשתחוו לצלם, אבל לא היו נענשים על כך אם לא היו נהנים מסעודת אחשוורוש, שאז נתברר שלא עשו תשובה על חטא ההשתחווה.

משלוח מנות – נאמנות השולח שאינו חשוד

ומעתה יש לבאר מדוע תיקנו דווקא את מצוות משלוח מנות כזכר לנס:

כאשר שבו בני ישראל בתשובה שלימה על ידי מרדכי, תיקנו עניין שיהי' היפך בתכלית מעניין החטא, שנהנו מסעודת עבודה זרה.

ולכן תיקנו שיהיו ימי הפורים "ימי משתה ושמחה", משתה שעניינו הוא להודות ולשבח ולפאר להשי"ת, בהיפך לגמרי מן המשתה שהי' בשביל עבודה זרה.

וזהו הטעם גם למצוות משלוח מנות, שכדי להראות שאינם חשודים עוד בהני' מסעודתו של אותו רשע, תיקנו שכל אחד ישלח לחברו מנות של דברי מאכל דווקא, וכאשר חבירו מקבל ממנו מאכלים אלו ואוכל מהם, הרי בכך מראה שחברו אינו חשוד בהנאה מסעודת עבודה זרה.

והנה, אם הי' החטא מה שאכלו נבלות ובישולי נכרים בסעודת אחשוורוש, הרי הי' צריך לשלוח דווקא מאכל מבושל ומיני בשר וכיוצא, וכך יעיד המקבל שאינו חושדו על אכילת נבלות ובישולי נכרים, אבל להלכה אינו כן, וכמסופר בגמרא (מגילה ז, ב ופרש"י) ש”רבה שדר ל”י למרי בר מר, ביד אביי, מלא טסקא דקשבא – שק מלא תמרים”, ומשמע שאין צריך דווקא דבר ששייך בו איסורים אלו.

אלא סיבת הגזירה הייתה ההנאה מסעודת עבודה זרה, שהוא איסור הקיים בכל מיני מאכלים, ולכן כאשר שולח יהודי מאכל איזה שהוא, הרי המקבל מראה שאינו חושדו באיסור עבודה זרה וסעודה דילי'. ובזה מראים את התשובה שעשו בימי מרדכי ואסתר, שהפרישו עצמם מע”ז ואביזרייהו וסעודות דילי', עד שכל ישראל נאמנים זה לזה באמונתם בה', ושולחים ומקבלים מנות זה מזה.

שיחות קודש

לשלוח מנות להקב”ה, ולקבל מהקב”ה משלוח מנות

איתא במדרש (שמות רבה ריש פכ”ז), והובא בפרש”י במסכת שבת (לא, א ד”ה דעלך) בפירוש מארו”ל “דעלך סני לחברך לא תעביד”, ש”חברך” קאי על הקב”ה – “רעך ורע אביך אל תעזוב” (משלי כו, י), “רעך זה הקב”ה”.

ועפ”ז יש לפרש גם “משלוח מנות איש לרעהו” – שיהודי שולח לרעהו זה הקב”ה, ואז שולח גם הקב”ה ליהודי:

יהודי שולח להקב”ה מהענינים שלו (של האדם) שאליהם זקוק הקב”ה – עניני תורה ומצוות, שעליהם אמרו חז”ל (ברכות לג, ב) “הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים”, ובמילא, צריכים “לשלוח” אותם להקב”ה מלמטה;

והקב”ה שולח ליהודי מהענינים שלו (של הקב”ה) שאליהם זקוק האדם – עניני פרנסה, שהרי “לי הכסף ולי הזהב נאום ה” (חגי ב, ח וראה סוף מס’ קידושין), והקב”ה הוא “זן ומפרנס לכל”, “מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה”.

ועל זה אמרו (רמב”ם הל’ מגילה פ”ב הט”ו. שו”ע או”ח סי’ תרצה ס”ד) “כל המרבה לשלוח לרעים משובח” – שכאשר יהודי מרבה ב”משלוח מנות” מלמטה למעלה ע”י עניני התומ”צ, אזי מקיים גם הקב”ה את המצוה של “משלוח מנות” – ליתן ליהודי כל המצטרך לו – בריבוי מופלג.

...וגם באיכות – כמרומו בהדיק ד”מנות”, דבר המוכן לאכילה ללא טירחא – ע”ד מארו”ל ביומא (ע”ה, א) בנוגע ל”לחם מן השמים” (בשלה טו, ד) שירד לצדיקים “על פתח בתיהם” באופן המוכן לאכילה, ללא צורך ב”טחנו בריחים גו’ ובשלו בפרור” (בהעלותך יא, ח),

ובפשטות – שהקב”ה נותן לכל אחד ואחת מישראל במשך כל השנה כולה “משלוח מנות”, בכל המצטרך להם למטה מעשרה טפחים, בריבוי מופלג, ללא העלמות והסתרים וללא טירחא, כך, שישנה מנוחת הנפש ומנוחת הגוף לנהל אורח-חיים הראוי ליהודי (“לעבן אַ לעבן ווי אַ איד דאַרף לעבן”) – לעשות לו ית’ דירה בתחתונים.

(קטעים מהתעודות פורים תשי”ז – תורת כנחם ח”ט עמ’ 191 ואילך)

איש לרעהו

משלוח מנות להשי"ת

פנימיות מצוות משלוח מנות, כנתינה מן האדם ל"רעהו" – השי"ת שעליו נאמר "רעך ורע אביך אל תעזוב", והמשלוח הוא לימוד התורה וקיום המצוות, ובכך יבוארו כמה מפרטי דיני משלוח מנות.

כמה חילוקים ישנם בין מצוות יום הפורים, משלוח מנות ומתנות לאביונים: חיוב משלוח מנות הוא לאיש אחד בלבד, ומתנות לאביונים לשניים. במשלוח מנות יש לשלוח שני דברים ולאביונים די בנתינת דבר אחד. במשלוח מנות יש לשלוח דברי מאכל דווקא, ואילו במתנות לאביונים אפשר לצאת ידי חובה במאכל או במעות.

יש לחפש טעם לחילוקים אלו. ומה גם שחילוקים אלו תמוהים לכאורה: כיצד יתכן שתיקנו שתי מנות רק במשלוח מנות ולא במתנות לאביונים, ולכאורה הלא "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות... בשלוח מנות לרעיו" (רמב"ם הל' מגילה פ"ב הי"ז). גם ההקפדה על דבר מאכל מתאימה יותר למתנות לאביונים, שהלא במצוות צדקה יש מעלה בנתינת מאכל המקרבת את הנאת העני (ראה תענית כג, ב). גם יש לעמוד על מה שתיקנו חכמים משלוח מנות בפורים דווקא ולא בשאר המועדים שמצווה לענגם.

וקושיות אלו יתבארו כולן על פי ביאור עניין משלוח מנות ומתנות לאביונים בדרך הרמז.

מתן תורה – זיכוך הגשמיות ואחדות ישראל

כי הנה, חג הפורים הוא גמר וקיום קבלת התורה. במתן תורה קיבלו בני ישראל את התורה בכפי' – "כפה עליהם הר כגיגית". וכימי אחשוורוש חזר וקיבלו עליהם את התורה בלב שלם (שבת פח, א).

שני עניינים עיקריים נפעלו במתן תורה:

א. עשיית "דירה" להשי"ת בעולם – תכלית בריאת העולם היא שתהי' לקב"ה "דירה" בעולם הזה הגשמי (תנחומא נשא טז. נתבאר בתניא פל"ו ואילך). לשם כך יש לזכך ולקדש את ענייני העולם הגשמיים, עד שהבורא ית"ש יוכל לשכון בהם בגלוי, כאדם הדר בדירתו בלי העלמות והסתרים.

והנה, קודם מתן תורה לא הי' באפשריות האדם להעלות ולקדש את ענייני העולם הגשמיים, ורק במתן תורה ניתן הכוח והעזו לקיים מצוות בדברים גשמיים ובכך להעלותם ולקדשם. ועל ידי קיום המצוות פועלים עלי' והתקדשות גם בכללות העולם הגשמי, עד שיהי' כל העולם ראוי להיות דירה לו ית' (ראה תניא פל"ו-ז).

ב. אחדות ישראל – התורה ניתנה לבני ישראל רק כאשר "הושוו כולם אגודה אחת", כפי שנאמר "ויחן שם ישראל", שנעשו כאיש אחד. ואזי "אמר הקב"ה, התורה כולה שלום, ולמי אני נותנה, לאומה שהיא אוהבת שלום" (ילקוט שמעוני יתרו רמז רעג).

עניין האחדות מודגש גם בקבלת התורה מחדש בימי אחשוורוש, כפי שנאמר "וקבץ היהודים" בלשון יחיד, שהיו אז כל בני ישראל באחדות.

ושני עניינים אלו שבקבלת התורה – עשיית דירה לו ית' בעולם הגשמי, ואחדות ישראל, מודגשים גם בפנימיות מצוות חג הפורים, משלוח מנות ומתנות לאביונים, ובפרטי דיניהן של מצוות אלו, וכפי שיתבאר.

מדוע שולחים להקב"ה "מידי דאכילה" דווקא?

"משלוח מנות איש לרעהו", רומז על לימוד התורה וקיום המצוות של יהודי, שהוא "משלוח מנות" להקב"ה:

הקב"ה נקרא "רעהו" של יהודי כביכול, כפי שנאמר "רעך רוע אביך אל תעזוב" (ראה רש"י שבת לא, א). ואף שאין שייך רעות בין השי"ת לבני אדם שפלים ונחותים, מכל מקום כך חפץ השי"ת וקבע שעל ידי התורה והמצוות יתחבר עם בני ישראל. כאשר לומד יהודי תורה מודיע הקב"ה "מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה" (שמות רבה פל"ג). וגם בקיום המצוות הרי "מצווה לשון צוותא וחבור, והעושה מצוה מתחבר עם העצמות ב"ה, שהוא המצווה את הציווי ההוא" (לוח "היום יום" ח חשון).

ודין משלוח מנות הוא במידי דאכילה דווקא: התורה והמצוות נקראים "לחם", הן מצד האדם שהתורה היא זו המקשרת ומחברתו עם הקב"ה ומחי' אותו, וגם כלפי הקב"ה היא נקראת "לחמו" כביכול (ראה הביאור בזה בעומק בדרך הפנימיות בלקוטי תורה מסעי פא, ב), כפי שנאמר "לחו לחמו בלחמי" (משלי ט, ה. וראה גם קהלת רבה ב, כד ועוד), שהוא ית' חפץ בתומ"צ ובזה מתמלא רצונו.

והנה, לימוד התורה וקיום המצוות עליהם להיות מתוך רגשות של אהבת ה' ויראתו. אבל מכל מקום, האהבה ויראה אינן ה"לחם" עצמו, שהוא עצם לימוד התורה וקיום המצוות, אלא הרי הם "כסף וזהב" המסייעים לקיום התורה ומצוותי' ככסף המסייע לקניית מאכל. ובפרטיות אהבה נמשלה לכסף מלשון "נכסוף נכספת", ויראה משולה לזהב (ראה תורה אור וישב כו, ד).

ולכן בפורים שעניינו מתן תורה ועשיית דירה לו ית' בעולם הזה, הרי ה"משלוח מנות" להקב"ה הוא דווקא במידי דאכילה, בלחם, בתורה ומצוותי' בפועל, ולא באהבה ויראה, כי רק

התורה והמצוות בפועל הן המחברות את האדם עם "רעהו" – הקב"ה עצמו, מה שאין בכוחו של האהבה והיראה, ה"כסף וזהב".

וכך מבואר בתניא (פ"ט), שכאשר נמצא האדם בעולם הזה, נשמה בגוף, הנה "גם שיהי צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים, לא יגיע למעלות דביקותו בה' כו' בטרם ירידתו לעולם הזה החומרי, לא מינה ולא מקצתה, ואין ערך ודמיון ביניהם כלל", והדרך היחידה להדבק בהש"ת היא על ידי תומ"צ בפועל, כמבואר למעלה שזוהי תכלית בריאת העולם, והוא מה שנתחדש במתן תורה שניתן להחדיר קדושתו ית' בעולם הזה הגשמי.

ולכן נקבע "משלוח מנות" להקב"ה ב"אוכלין" – תורה ומצוות בפועל שנקראו לחם, ולא ב"כסף וזהב" – אהבה ויראה.

ובמשלוח זה של מצוות, הדיוק הוא שיהיו שתי מנות דווקא. שתי מנות אלו רומזות על כך שהאדם צריך להתעסק בכמה סוגים של מצוות. אם עוסק היהודי בסוג אחד של מצוות, הרי בזה אינו משכין את הבורא ית"ש בעולם הגשמי, כי שמא עושה זאת מחמת טבעו, שנהנה ממצוות אלו, ולא למלאות רצונו ית' (ראה מה שהובא במאמר הבא מעניין זה בקשר לרבי חנניא בן תרדיון). מה שאין כן כאשר מקיים כמה סוגי מצוות, הן אלו המתאימות לטבע מסוים, והן את אלו המתאימות לטבע הפכי, בזה ניכר שמקיים המצוות רק מחמת ציווי הבורא ית'.

להעניק לאביונים בתומ"צ

אמנם, בשביל נתינת התורה יש צורך באחדות ישראל, כפי שהי' גם בנתינתה בהר סיני. וזהו עניין "מתנות לאביונים" – להשפיע על אביון בתורה ומצוות שיעסוק גם הוא בתורה ומצוות'.

ויש לבאר פרטי דיני מתנות לאביונים, על יסוד המבואר למעלה:

א. במתנות לאביונים אין חילוק בין "כסף" ל"מאכל ומשקה". כי יש יהודי שמתעורר לקיים תורה ומצוות על ידי שרואה יהודי העוסק ב"מאכל ומשקה" – בקיום מצווה גשמית. ויש מי שמתעורר על ידי שמחזקים אצלו את ה"כסף וזהב" – את האהבה להש"ת והיראה ממנו, ושתי דרכים אלו כשרות הן בכדי לעורר יהודי אחר לעבודתו ית'.

ב. די ב"מנה אחת", ואין צורך בשתי מנות. כי גם אם האדם עוסק בקירוב בני ישראל לתורה ומצוות בדרך אחת בלבד, ויש לחשוש שעושה זאת משום טבעו, אין פסול בכך. העיקר הוא שה"אביון" יתעורר ויקיים תורה ומצוות כראוי.

ג. המתנות הן לשני אביונים דווקא. כי בעבודת האדם יש שני חלקים כלליים: עבודה עם הגוף ועבודה עם הנשמה, וכדאיתא בגמרא (סנהדרין צא, א ואילך) שהגוף והנפש משולים לשני שומרי פרדס המלך, חגר וסומא, שאינם יכולים ליקח מן הפירות זה בלא זה, וכך גם בנוגע לגוף והנפש, שכל אחד לחוד אינו יכול לעבוד את ה', ופעולת עבודת ה' היא זיכוך והתעלות הן בגוף והן בנפש, ובשניהם צריך ה"אביון" בתורה ומצוות' להתעוררות ונתינה, וזהו הרמז בכך שהמתנה צריכה להיות לשני אביונים – לעורר את ה"אביון" לעבודת ה' בשני עניינים אלו.

באגודה אחת

בגדר וטעם משלוח מנות ומתנות לאביונים

במאמר שלפנינו יבואר החילוק בין טעמי משלוח מנות ומתנות לאביונים, אם הוא רק בשביל להרבות אחדות או גם בשביל צרכי הסעודה, וביטוי חילוק זה בכמה מפרטי הדינים שבמצוות אלו. גם יבואר הטעם למה שצריכים להתאחד עם שני אביונים דווקא, ואין די באביון אחד.

נודע בשערים מה שכתב המקובל רבי שלמה אלקבץ (בעמ"ח הפיוט לכה דודי, וגיטו של הרמ"ק), אודות טעם מצוות משלוח מנות "כי זה רומז כי הם באגודה אחת ובאהבה ואחוה, הפך מה שאמר הצורר מפוזר ומפורד", וזהו גם טעם מתנות לאביונים "שאיך לך קלוס גדול ממתנות לאביונים שנאמר מלוה ה' חונן דל" (מנות הלוי למג"א ט, טז. כ ואילך).

והיינו, שטענת המן "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד" לא נאמרה רק על ידי המן לאחשוורוש בעולם הזה, אלא נטענה גם על ידי "המן - זה מידת הדין", לפני "אחשוורוש - זה הקב"ה שאחרית וראשית שלו הוא" (מאורי אור (פאפירש) א, קפב).

ומידת הדין טענה "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד", עם ישראל צריכים להיות "עם אחד", שמגלים את בחינת "אחד", אחדותו של הקב"ה גם בעולם הזה הגשמי (ראה ספר המאמרים תרפ"א עמ' קצ. ועוד), ותמורת זאת, הנה "ישנו עם אחד", ש"ישנו מן המצוות" (מגילה יג, ב), והרי הם במעמד ומצב של "מפוזר ומפורד".

ולכן כאשר הי' תיקון בעניין האחדות, אזי תיקנו את מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים, להורות על האחדות והאהבה בין בני ישראל, וטעם זה משותף הן למשלוח מנות והן למתנות לאביונים, שבשניהם מרבים את האחוה בין בני ישראל, היפך מקטרוגו של הצורר שעם ישראל מפוזרים ומפורדים.

אמנם, למרות שטעם זה משותף בין משלוח מנות ומתנות לאביונים, הרי מצינו טעם נוסף למצוות משלוח מנות, ויש לבאר כיצד טעם זה הוא מקור לכמה חילוקי דינים בין משלוח מנות למתנות לאביונים, וכפי שיתבאר.

בשביל "אהבה ואחוה" או "משום סעודה"

נתבאר למעלה שטעם משלוח מנות ומתנות לאביונים הוא בכדי להראות ולגלות הקירוב שבין בני ישראל, היפך טענת מידת הדין שהם מפוזרים ומפורדים.

והנה, בתרומת הדרשן (סי' קיא) כתב ”נראה טעם דמשלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא. כדמשמע בגמ' פ"ק (מגילה ז, ב) דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודתייהו בהדרי, ונפקי בהכי משלוח מנות. אלמא דטעמא משום סעודה היא.”

ונפקא מינה לדינא יש בין שני טעמים אלו:

כי הנה, כתב הרמ"א (סי' תרצה ס"ד) ש"אם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם, או מוחל לו, יצא", והפרי חדש השיג עליו וכתב "תימא דזה מנין לו", וביאר החיד"א (בברכי יוסף שם) כוונת הפרי חדש, דהוא סבר כמ"ש תה"ד שטעם עניין משלוח מנות הוא בכדי לספק צרכי הסעודה לחברו, ואם אינו אוכלו אלא מוחל לו על המנות לא נתקיים עניין משלוח מנות.

אך אם הטעם הוא רק משום קירוב הלבבות, הרי בעצם שילוח המנות מראה השולח את קירובו אל המקבל, ולכאורה די בכך, גם אם לא תהי' קבלת המקבל בפועל (וראה השקו"ט בזה בתורת מנחם חכ"ז עמ' 461 ואילך).

ונמצא שלטעם הא' עיקר המצווה הוא שתהי' פעולת הנותן, ולכן אין נוגע אם קיבל המקבל או מחל, אבל לטעם הב' הרי זו מצווה שתלוי' בעיקר במקבל, שיהיו לו מאכלים לסעודתו, ולכן אם מחל לא יצא הנותן ידי חובתו.

אמנם טעם זה ישנו רק במצוות משלוח מנות, שעניינו בשביל סעודת פורים, ולכן דינו הוא ב"מיני אוכלין" (שו"ע שם), היינו במידי דאכילה ולא בבגדים או שאר דברים (תה"ד הנ"ל. הובא בט"ו שם).

לעומת זאת, מתנות לאביונים אין גדרן דווקא בשביל למלא צרכי סעודת פורים, ואין חיוב לתת דבר מאכל דווקא, אלא יכולים ליתן גם מעות, וגם אם נתן את המעות לפנות ערב, ברגע האחרון של ימי הפורים ואין אפשרות לאביון להשתמש בהם בימי הפורים למידי דאכילה, הרי יצא ידי חובת מתנות לאביונים,

ונמצא שטעם מצוות מתנות לאביונים הוא רק בשביל הקירוב והאחדות בין בני ישראל, היפך הטענה של "מפוזר ומפורד", ואילו במצוות משלוח מנות יש שני הטעמים, הן משום קירוב ואחדות, והן בשביל צרכי הסעודה של המקבל.

מדוע אין שיעור למתנות לאביונים?

על פי המבואר יובן גם בפשטות מדוע נשתנה דין משלוח מנות מדין מתנות לאביונים, שלמשלוח מנות יש שיעור למטה, שצריך לשלוח שתי מנות לכל הפחות, ובחד מנה אינו יוצא ידי חובתו (פמ"ג שם א"א סק"א), ואילו במתנות לאביונים הנה לרוב הפוסקים יצא ידי חובתו אפילו בפרוטה אחת.

והביאור בזה הוא, שמשלוח מנות שעניינו הוא בשביל הסעודה, יש בזה שיעור ומדידה שיהי' מתאים ומועיל עבור סעודת פורים, אבל במתנות לאביונים אינו נוגע הכמות והמספר, אלא רק תנועת הקירוב והאחדות של הנותן למקבל, ולזאת מספיקה אפילו פרוטה אחת, שכן גם בה ניתן לראות את הקירוב אל הזולת.

[אלא שמכל מקום בפחות מפרוטה אינו יוצא י"ח, כי פחות מפרוטה מחיל איניש (ראה סנהדרין נז, א) וממילא אין בנתינתה עניין של קירוב, ורק שוה פרוטה שאי אפשר לקחתו בעל כרחו, הנה כאשר נותנו לאביון מורה הדבר על קירוב אליו].

טעם חיוב מתנות לשני אביונים דווקא

ומכיוון שנתבאר גדר מתנות לאביונים, שעניינו הוא רק לבטא הקירוב והאחדות שבין בני ישראל, יש לבאר עוד חילוק בין משלוח מנות למתנות לאביונים, שבמשלוח מנות די באדם אחד ששולחים לו, אבל במתנות לאביונים הדין הוא שיוצאים ידי חובה בנתינה לשני אביונים דווקא (שו"ע ריש סי' תרצד):

איתא בסה"ק (ראה תורה אור תולדות יט, ב) שיש והאדם מקיים מצווה או לומד תורה במסירת נפש ממש, ומכל מקום אין זה מכריח שהוא עובד השי"ת באמת, לפי שיש לתהות שמא עושה הוא זאת מצד שחושק בעבודה זו בטבעו. ורק אם הוכיח הניסיון שהוא עובד את השי"ת גם בשאר אופנים הרי נקרא עובד ה' באמת.

וכפי שמצינו (עבודה זרה יח, א) שר' חנינא בן תרדיון הי' מקהיל קהילות ללמוד תורה במסירת נפש בפועל ממש, וכששאל את ר' יוסי בן קיסמא "מה אני לחיי העולם הבא?", לא השיבו מיד שיש לו חלק, אלא הקשה "כלום מעשה בא לידך?", ורק לאחר שסיפר לו ש"מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים" אמר לו "מחלקך יהי חלקי". וביארו בזה (תורה אור שם), שמה שהי' מלמד תורה במסירת נפש אין זו הוכחה שהוא עובד ה', כי שמא הי' עושה זאת מצד שטבעו ב"מרה שחורה", שמתענג במושכלות, אך כאשר פיזר גם לצדקה, שדבר זה הוא מתאים לטבע "מרה לבנה", הבין ר' יוסי שר' חנינא עובד את השי"ת בכל האופנים, ולא רק לפי טבעו.

והוא הדבר גם בעניין ההתאחדות שבמתנות לאביונים:

מכיוון שטעם ועניין מתנות לאביונים הוא רק עניין הקירוב והאחדות בין בני ישראל, הרי צריך שיגלה במעשיו שאכן סיבת קירובו אל האביון היא מצד אהבת ישראל, ולא מפני שמטבעו נוח לו להתקרב ולתת לאותו אביון, משום שדומים נפשו ושכלו ומידותיו לנפש אותו האביון.

ועל כן ציוו חכמים ליתן מתנות לשני אביונים דווקא, שאם מתאחד האדם עם שני בני אדם ש"אין דעותיהם שוות" (ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א. ועוד), הרי אין לומר שהוא מתאחד עמם מחמת הדמיון שבנפשם, שהלא מדובר בשני אביונים שונים. וממילא מוכח הדבר שנתינתו היא בכדי להתאחד עם כל בני ישראל כולם "באגודה אחת ובאהבה ואחוה", בהיפך מטענת מידת הדין שעם ישראל "מפוזר ומפורד" [וראה במאמר הקודם משנ"ת בזה בדרך הרמז באופן אחר. ושבעים פנים לתורה. המערכת].

שמחת משלוח מנות

כהא דאין חשש "שונא מתנות יחי" בקיום משלוח מנות

יציע לתרץ ע"פ ביאור הפרישה והסמ"ע בטעם "שונא מתנות יחי", שהוא משום שתולה מבטחו באדם משא"כ הכא ד"מצוות לאו ליהנות ניתנו" / ידחה דשמא בדבר שהנפך נהנה לא אמרין "מצוות לאו ליהנות ניתנו" / יתרץ בדרך חדשה ע"פ דיוק בל' הרמב"ם רמזות משלוח מנות היא משום שמחה, וע"פ יסוד חדש בטעם "שונא מתנות יחי" – שהוא מצד בישת המקבל

וא"כ נמצא לביאורים אלו, דעיקר החסרון הוא דוקא מה שהמקבל מרוויח מן הנותן איזה הנאה. וא"כ היכא שכל הנתנה אינה ע"מ שיהנה רק לשם קיום המצוה והחיוב, ומצוות לאו ליהנות ניתנו (ר"ה כח, א. וש"נ), שוב אין כאן הנאה של המקבל מן הנותן וסר כל החסרון דשונא מתנות יחי.

וסימוכין לזה מהא דבש"ס (חולין מה, ב) אמרו לענין שונא מתנות יחי, דר' אלעזר כי הוה משדרי לי' מתנות מבי נשיאה לא הוה שקיל וכי הוה מזמני לי' לאכול אצלם לא הוה אזיל והי' אומר להם וכי לא ניחא לכו דאחי' דכתיב שונא מתנות יחי, משא"כ ר' זירא כי הוה מזמני לי' אזיל ואמר "אתייקורי הוא דמייתקרי ביי", ופרש"י "נכבדין הם במה שאני סועד אצלם והנאתם היא ואינה מתנה" (וכעין זה מצינו בדיני קידושין

א. מקשין העולם, היאך תיקנו חכמים דין משלוח מנות בפורים שהוא לכאור' נגד סברת התורה ד"שונא מתנות יחי" (משלי טו, כז), שנפסקה גם להלכתא (טוש"ע חו"מ סי' רמט ס"ה. וראה רמב"ם הל' זכי' ומתנה פי"ב הי"ז).

והנראה בזה, דהנה ע"פ המבואר בפוסקים (שם) כל מה שאמרו לנהוג במידת חסידות ד"שונא מתנות יחי" הוא לענין שלא יתלה אדם מבטחו ופרנסתו בכנ"א. ובהסברת עומק הדבר אמאי שייכא ל"חיים", האריך בפרישה (לטור שם) ובסמ"ע (לשו"ע שם סק"ד), דענין מידת חסידות זו היא לומר שחיי האדם ("יחי") אינם ע"י מתנת בו"ד אלא מן השמים, ועוד, שהמקבל מתנה נעשה עייז משוחד והוא כעין חניפות אליו ושוב יצדיק אף אדם הרשע באם קיבל מתנה מאיתו "ובזה ודאי גורם מיתה" (ל' הפרישה).

שגם החיובים דסעודה ומשלוח מנות עניינם שמחה, מ"מ מתנות לאביונים קודמת שהיא סוג שמחה מיוחד יותר, שמחה גדולה ומפוארה (ודו"ק היטב, דאילו במצות סעודה ומשלוח מנות לא היתה מעלת השמחה, הי' לו לומר רק "שאין שם שמחה (סתם) אלא לשמח לב עניים כו"). פירוש, דתלה הרמב"ם קדימותה דוקא במה שהיא סוג שמחה המיוחד יותר מסתם שמחה, והיינו כיון שס"ל להרמב"ם דאף מצות משלוח מנות מגדר שמחה היא שע"י נתינתה מתוסף בשמחת החג (ורק שאינה "שמחה גדולה ומפוארה").

והנה, ביסוד הענין ד"שונא מתנות יחי" יש לחדש, שהוא לפי דרוקא מי שאינו מקבל מתנה חיותו גדולה יותר, והוא ע"פ דברי הירושלמי הידועים (ערלה פ"א ה"ג) "דאכיל מן חברי' בהית מסתכל בי", פירוש, כמ"ש הפנ"מ דהאוכל חנינם מחבירו בוש הוא מלהסתכל בפניו והופך פניו לצד אחר. וזהו שונא מתנות יחי', דהמקבל מתנה הוא בוש ונחלשת דעתו, משא"כ השונא מתנה חיותו חזקה ואין בו עצבות ובושה.

ומעתה, נמצא מבואר דכפורים שנתחדש לנו מן הרמב"ם דקבלת המנות גורמת דוקא לידי שמחה אצל המקבל, ושוללת עצבות, הרי שפיר שאני פורים מסתם מתנה, דפורים כיון שהודיעתנו התורה דבודאי מתחזק ושמח מקבל המתנה - שוב ליכא לחששא דאיסור "שונא מתנות יחי" שהוא רק היכא שגורם לבושה והיפך השמחה.

ובגוף טעם הדבר שאין כאן בושה, אף שמתנת חנינם היא זו - מובן שפיר, דכיון שהכא הנתינה היא לזכרון הנס שניצלו חיי עמו ולא נתינה סתם, שפיר חיים ושמחה יש כאן בקבלתה.

דבאדם חשוב שקיבל מאשה חשיב כאילו "נתן הוא" - "דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה (הנאה שיש בה שוה פרוטה) גמרה ומקניא לי' נפשה" (קידושין ז, א. ושם: "וכן לענין ממונא", וכן נפסק להלכה בשו"ע חו"מ סק"צ ס"ו). שעד"ז י"ל בנדר"ד, דהכא שכל הנתינה מצוה היא אין המקבל מתנהה מן הנותן, ולא שייך שונא מתנות יחי'.

איברא, דיש לדחות ביאור זה, כי כיון שהכל מיוסד על הא דמצות לאו ליהנות ניתנו, שוב תלויים הדברים בהשקו"ט הידועה (ראה ר"ן ורשב"א נדרים טו, ב. מאירי עירובין יד, ב. ועוד) אי בדבר שהגוף נהנה בו כאכילה וכיו"ב אמרי' נמי מצות לאו ליהנות ניתנו, דשמא בכה"ג שנא וחשיב הנאה אף במצוה (ובדוגמת הא דגבי איסורי תורה לא אמרינן הפטור ד"מתעסק" היכא שהוא דבר שהגוף נהנה הימנו, דהמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה (סנהדרין סב, ב. וש"נ)). והכא נמי במשלוח מנות הוא דבר שהגוף נהנה בו.

ב. ונראה לתרץ באופן אחר, ע"פ דרך מחודשת בטעם הא דשונא מתנות יחי', וגדר מחודש בדין משלוח מנות.

דהנה, הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב הי"ז) אחר שמנה יחדיו המצוות הנוהגות כפורים, משתה סעודה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, כתב לענין קדימה ד"מוטב להרבות במתנות עניים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים הללו דומה לשכינה כו". והמתבונן היטב ידקדק מלשון זו של הרמב"ם דודאי יסוד כל מצות משלוח מנות אף הוא מדין שמחה, כי זהו שרצה הרמב"ם להדגיש לנו, דאף

לקיים עליהם

חשיבות זיכוי הרבים במצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים

יש אחרונים מונים בפורים עצמו ז' מצוות, והן:

(א) מקרא מגילה. (ב) קריאת התורה (המיוחדת לפורים). (ג) אמירת ועל הנסים בתפלה וברהמ"ז. (ד) איסור תענית והספד. (ה) שמחה ומשתה לבסומי. (ו) משלוח מנות. (ז) מתנות לאביונים.

שתי המצוות "משלוח מנות ומתנות לאביונים", שונות הן משאר המצוות דפורים, בזה, שענינן הוא – קירוב ואיחוד, גם אופן עשייתן – הוא קירוב וחיבור נותן המנה והמתנה עם המקבלים – רעהו או האביון.

– שאר המצוות דפורים, הרי קיומן אפשר גם ביחיד. ואפילו קרה"ת שהיא בצבור דוקא, אין ענינה לקרב ולאחד את היחידים ולעשותם ציבור. ואדרבה – מדיני קרה"ת הוא, אשר כשיש כבר צבור – קורין בתורה. ובפרט את"ל שקריאת התורה – חובת הצבור היא ואינה חלה על היחיד.

שתי מצוות אלו – משלוח מנות ומתנות לאביונים – הן עיקר בענין ימי הפורים. כי סיבת הגזירה הי' – עבודה זרה (השתחוו לצלם), היפך אמונת ה' אחד ע"י עם אחד. ולכן המצוות אשר תוכנם אחדות (של ישראל, שהם חלק אלקה ממעל ממש) הן עיקר בענין החג.

בשתי מצוות אלו גופא, עיקר ענין האחדות ופעולתו הוא במצות מתנות לאביונים. כי, משלוח מנות, הרי הוא – לרעהו, ובזה אין ניכר כ"כ ענין האחדות, ואין זקוקים לפעולת המצוות – שהרי בלאה"כ ריעים וקרובים הם. משא"כ בנתינת מתנות לאביונים, אביון – שתאב לכל דבר, הן בגשמיות והן ברוחניות, שאין בו שום מעלה כלל, הרי הנתינה – קירוב והתאחדות אפילו עם הפחות ביותר – עם האביון.

ולכן: "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו כו" (רמב"ם סוף הל' מגילה). כיון שענין מצוות אלו הוא קירוב והתאחדות של כל ישראל, הרי כאשר יש לו אפשרויות לקרב רחוקים, הרי זה מוטב – בענין האחדות – מלקרב אלה הקרובים בלאו הכי.

משלוח מנות ומתנות לאביונים – בנקל יותר

המביע הקב"ה בהבריאה (שכולה בשביל האדם), אשר דברים הנחוצים ביותר להאדם, בנקל יותר להשיגם. וכמו הצורך באויר, מזון, לבוש ובית – הנה הלבוש בקל יותר להשיגו מאשר קנין או בנין בית, מזון קל יותר מלבוש, ואויר שנצרך ביותר להאדם (כמרו"ל על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא מ"ט כל הנשמה תהלל י-ה כו'), מזומן תמיד, בלי טרחא מצד האדם כלל.

וכמו שהוא בצרכי הגוף, כן הוא בצרכי הנפש: המצוות שהנשמה מוכרחת וזקוקה להם ביותר, בנקל יותר לקיימם. ובנדוד"ד: שתי המצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים (מכיון שהם עיקר בענין הפורים), בנקל יותר לקיימם משאר המצוות דפורים.

קריאת המגילה – הרי צורך במגילה כשרה, בעל קורא (עד שכפרים מוכרחים להקדים מפני זה כו'). קרה"ת – נוסף על הנ"ל – צ"ל בעשרה דוקא. אמירת ועל הנסים – זקוק לסדר תפלה, או לסעודה המחויבת בברהמ"ז וברהמ"ז. ומכש"כ איסור תענית והספד וחיוב השמחה וכו', אשר ה"ז תלוי ברגש הלב, ועיקר הציווי הוא (כמו במצות ואהבת) שיתבונן במוחו בענינים המביאים לשמחה ושוללים ענין התענית וההספד (גם כשמצד עצמו – לולא האיסור – הוא במצב של תענית והספד). משא"כ במשלוח מנות ומתנות לאביונים, אין צריכים להכנות (אפילו ברכה בפני עצמן אין בהן), ובנקל מאד לקיימם, וכשנותן שתי מנות לאדם אחד, ושתי פרוטות לשני אביונים, פרוטה לכל אביון, יוצא ידי חובתו.

הזכות לזכות הרבים במצוות אלו

אף שמצד עצמן, בנקל יותר לקיים מצוות אלו משאר המצוות, כי עיקר הן ביותר וכנ"ל – מ"מ, מטעם זה עצמו, מתנכל היצה"ר בכל מיני תחבולות, שלא יקיימו מצוות אלו. ולכן, אפילו כמה מאלה שמהדרים בשאר המצוות דפורים, הזניחו מצוות אלו. ובנוגע לנוער, בניס או בנות – רבה העזובה, וד"ל.

ולכן החובה (והזכות) להשתדל ביותר, ובפרט אלו שיש להם השפעה בסביבתם, ולפרסם בכל מקום שידם מגעת, גודל מעלת מצוות אלו, ואשר בנקל מאד לקיימם. ואשר כל אחד ואחת שהגיעו לגיל מצוות מחוייבים בהם. ולא עוד אלא שגם הקטנים והקטנות שהגיעו לחינוך, יקיימו בעצמם מצוות אלו. ובודאי ובודאי אשר תצליח ההשתדלות ויתוספו המונים המונים מישראל – לקיים המצוה.

ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא - קיום מצוות אלו ע"י הקב"ה, שישלח מנות לרעהו - ישראל, אלו שנקראים אחים ורעים להקב"ה, ואפילו לאביונים - אלה הריקים מכל מעלה, שאין בהם לא טעם ולא ריח - יתן (וכל הנותן בעין יפה נותן) להם הקב"ה מתנות.

(התוועדות שבת שקלים תשכ"ב - תורת מנחם חל"ג עמ' 161 ואילך)

על ידי האחרות ד"משלוח מנות" - כן תהי' לנו!

מכתבו בקשר עם קבלת ה"משלוח מנות" בימי הפורים, נתקבל, ות"ח.

ויהי-רצון שגם קיום מצווה חביבה זו יסייע לקירוב ואיחוד כל בני ישראל -

וכמבואר אשר אחד הטעמים למצווה האמורה הוא להראות במעשה אשר כל עם בני ישראל, אף ש"מפוזר ומפורד בין העמים" הרי גם העמים אשר ביניהם הוא מפוזר רואים ומרגישים אשר "ישנו עם אחד", ובהוספת הדגשה בפליאה גדולה אשר האחדות שלהם מתבטאת בזה ש"דתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך (והעמים) אינם עושים", וכמו שהכיר אפילו המן הרשע צורר היהודים.

והרי ביסוס וחזיון אחדות זו על-ידי תורה אחת שניתנה מה' אחד הוא הגורם, בלשון המגילה, ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" כפשוטו וכפירוש חכמינו ז"ל "אורה - זו תורה" וכו', ויהי רצון שבקרוב ממש יקויים בכל השטחים "כן תהיה לנו".

(אגרות קודש חכ"ט עמ' קטו)

